

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ**

**НАВЧАННЯ УЧНІВ 9 КЛАСІВ ЗОШ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ
МЕТОДОМ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка IV курсу 09-441
групи

Спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова та література англійська)

Освітньо-професійної (наукової)
програми «бакалавр»

Кара Світлана Сергіївна

Керівник: доктор пед. наук, професор

Заболотська О.О.

Рецензент: кандидат пед. наук, доцент

Кіщенко Ю.В.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти навчання діалогічному мовленню методом інтегративного підходу	6
1.1.Лінгвістична характеристика діалогічної форми усного мовлення.....	6
1.2.Роль та методи діалога у навчанні англійської мови.....	10
1.3.Структура і вимоги до інтегративного підходу при навчанні діалогічному мовленню.....	25
РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження сформованості діалогічного мовлення	32
2.1.Етапи організації дослідження.....	32
2.2.Система вправ для навчання діалогічного мовлення.....	34
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46

ВСТУП

Діалогічне мовлення – одна з основних форм мовного спілкування. Його розвиток на досліджуваному іноземною мовою – одна з найважливіших проблем сучасної педагогічної науки. Сучасне вимога до діалогічного мовлення – навчити учнів вести бесіду англійською мовою – виконується не повною мірою. Це вимагає більш раціональної методики навчання діалогічного мовлення, щоб практичні результати досягалися найкоротшим шляхом, з мінімальною затратою часу і зусиль, а сам процес навчання став би посильним, цікавим і захоплюючим для учнів. Діалогічна мова складніше монологічної за напруженістю уваги, за різноманітністю і якістю використовуваних мовних зразків і за рядом інших причин. Однак, через діалог відпрацьовуються і запам'ятовуються окремі мовні зразки, структури, що використовуються в монологічного мовлення.

Сучасна система освіти вийшла сьогодні на якісно новий етап свого розвитку, характеризується змінами в структурі, змісті, цілях і завданнях навчання. Інтегративний підхід в навчанні є специфічною формою забезпечення комплексності, цілісності знань учнів, формування у них системного мислення і наукового світогляду. Проблемі міжпредметної інтеграції велику увагу приділяли відомі вчені-дидакти М. Данилов, Б. Єсіпов, І. Огородніков, М. Скаткін, Й. Песталоцці, Г. Спенсер, та ін. Питаннями інтеграції навчальних дисциплін займаються О. Гилязова, Є. Іванова, Ю. Колягін, І. Кошкіна, П. Величук, А. Мирошніченко, Г. Китайгородська, С. Ніколаєва, В. Черниш, Й. Гербарт, Дж. Локк, та ін.

Інтегроване знання є інформаційно більш ємним і направлений на інтелектуальний розвиток особистості, на формування здатності мислити інформаційно ємними категоріями. Воно спрямоване на формування в учнів орієнтовної основи дій високого рівня узагальнення, тобто високого типу

орієнтування. В інтегрованому змісті укладено більше можливостей для формування в учнів альтернативного мислення. Однак у даний час залишається нереалізованою концепція повної інтегративної програми для навчання діалогічного мовлення, яка включала б в себе різні аспекти мовної підготовки. Так, актуальність цієї роботи обумовлена об'єктивними потребами в застосуванні інтеграційного підходу для підвищення результатів з діалогічного мовлення. До сих пір зберігається протиріччя між вимогами, які диктуються сучасними підходами до іншомовної освіти, визначальними з яких є спрямованість на гуманітаризацію процесу навчання іноземних мов, підтримання високого рівня мотивації, розгляд мови як засобу, що стимулює діалог культур, і відсутністю і нерозробленістю в даний час комплексних інтегруючих форм навчання.

Мета дипломної роботи – визначити особливості навчання учнів 9 класів ЗОШ діалогічному мовленню методом інтегративного підходу.

Об'єкт дипломної роботи – інтегративний підхід у методиці англійської мови.

Предмет дипломної роботи – навчання учнів 9 класів ЗОШ діалогічному мовленню методом інтегративного підходу.

Для вирішення даної мети нами були поставлені такі **завдання**:

- охарактеризувати діалогічну форму усного мовлення та визначити її роль у навчанні англійської мови;
- визначити роль та методи навчання діалогічного мовлення;
- описати структуру і вимоги до інтегративного підходу при навчанні діалогічному мовленню;
- розглянути систему вправ для навчання діалогічного мовлення.

Практичне значення. Матеріали дипломної роботи можна використовувати у курсах з «Методики викладання англійської мови», під час розробки лекційних і семінарських занять, при написанні рефератів.

Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися такі **методи дослідження**: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної літератури,

інтерпретація, узагальнення досвіду; емпіричні (тестування); методи обробки результатів (якісний і кількісний аналізи результатів дослідження, статистична обробка фактичного матеріалу дослідження, представлена у вигляді діаграм і таблиць).

Структура роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННЮ МЕТОДОМ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

1.1. Лінгвістична характеристика діалогічної форми усного мовлення

Під діалогом розуміється форма мови, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами [1, с.98]. В його основі лежать різні висловлювання, послідовність яких складає його сутність. Проблема діалогу в педагогічній літературі розглядається в рамках спілкування, де діалог розуміється як форма мови, що характеризується зміною висловлювань двох або кількох співрозмовників, що називається реплікою. (А. Величук, К. Комаров, Є. Пассов, С. Шатілов, Л. Якубінський).

Структурно-синтаксичні й функціональні ознаки діалогічного мовлення висвітлено у працях В. Артемова, В. Колодязної, О. Леонтьєва, Ю. Пассова, В. Скалкіна, Л. Якубинського. Види й мовні засоби діалогічних текстів досліджували: І. Зимня, А. Мирошніченко, Г. Китайгородська, В. Колодязна, С. Ніколаєва, Н. Скляренко, В. Скалкін, В. Черниш [1, с.99].

На думку А. Мирошніченко [6, с. 10] діалогічне мовлення є процесом мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Як стверджує Н. Скляренко діалогічне мовлення є об'єднаним ситуативно-тематичною спільністю й комунікативними мотивами сполучення усних висловлювань, послідовно породжених двома, трьома (трилог) і більше (полілог) співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування [7, с. 12].

М. Тлехурай зазначає, що діалог є видом усного мовлення, з одного боку, є найбільш поширеною, а, з іншого боку, – найбільш природною формою мовного спілкування, представляє собою розмову між двома або кількома особами [47, с. 121]. А. Маклаков виділяє відмінну рису діалогічного мовлення, яка полягає в тому, що в ньому мають взяти активну участь як мінімум двоє співрозмовників, які використовують зрозумілі їм мовні звороти і фрази [29, с. 347].

На думку Ж. Піаже, одним з головних критеріїв діалогу як соціалізованої мови вважається присутність в мовній взаємодії співрозмовників і трьох або більше взаємопов'язаних висловлювань, що представляють собою ініціативне висловлювання, відповідь на нього і зустрічну реакцію на відповідь. Взаємодія дітей у такій формі надає кожному з учасників діалогу шанс відреагувати на судження учасника діалогу, а також висловити діалогічну відповідь, передбачати саму відповідь [29, с. 350].

З психологічної точки зору діалогічна мова володіє декількома характеристиками [13, с. 54].

1) Діалогічна мова завжди мотивована. Ми завжди говоримо, маючи якусь мету, причину, що визначається зовнішніми, або внутрішніми стимулами. Це обов'язково потрібно враховувати. Слід викликати в учня потребу, бажання говорити. Для цього необхідні умови, при яких в учнів з'явилося б бажання висловити свої думки, почуття за допомогою висловлювання. Цьому сприяє сприятливий психологічний клімат, доброзичливе ставлення вчителя до учня, а так само хороші взаємини в колективі класу, зацікавленість у виконанні запропонованих завдань, прагнення виконати їх добре, з наполегливістю [13, с. 54];

2) мова завжди звернена до аудиторії, адресована слухачеві. Це означає, що ми обов'язково говоримо з кимось і для когось, ми хочемо висловити свою думку, поділитися думками, донести інформацію, попросити, запитати, довести, переконати, і т. п. Наша мова повинна носити звернений характер. Завдання вчителя – так формулювати завдання, давати

такі установки, виходячи з конкретних умов, які якомога повніше б розкрили ці характеристики мови [13, с. 55];

3) мова завжди емоційно забарвлена, так як мовець виражає свої почуття, думки, ставлення до того, про що він говорить. При навчанні діалогічного мовлення, з найперших висловлювань, необхідно, по можливості враховувати цю характеристику. Вона безпосередньо пов'язана з попередніми двома. Якщо учень говорить про свій пережитий досвід, нехай обмеженими мовними засобами, то все одно його мова буде емоційно забарвлена, вона буде виражати його ставлення до того, про що або про кого він говорить. Наприклад, у фразі «*I like my cat very much*» він неодмінно виділить слово «*like*» або «*very*» і т.д. [13, с. 55];

4) Мова ситуативно обумовлена, так як вона проводиться в певній ситуації. Це потрібно враховувати в шкільній практиці, використовуючи реальні ситуації, або створюючи навчально-мовні ситуації за допомогою наочності: картинок, предметів, іграшок, малюнків, аплікацій, тобто, створюючи відповідне середовище. А також вербально-словесним описом ситуації, наприклад, «Давайте поговоримо про ваших домашніх вихованців» [13, с. 56].

Методисти відзначають проблеми при навчанні діалогу [5, с. 98]:

- учні соромляться говорити іноземною мовою, бояться допустити помилки;
- в учнів не вистачає лексичного запасу для вільного говоріння;
- в учнів виникають труднощі такого порядку: як почати діалог, як його продовжити і як його закінчити.

Для вирішення проблем, що виникають під час навчання діалогічного мовлення, потрібно розглянути етапи роботи. Діалогічна робота повинна складатися з трьох етапів [22, с. 45]:

- робота над окремими репліками;
- робота над однією діалогічною єдністю;

- робота над міні-діалогом, який може складатися з двох діалогічних одиниць.

За метою висловлювання виділяють розповідні, спонукальні й питальні висловлювання, кожне з них може бути ствердним і негативним. Оповідання складається в повідомленні (позитивному або негативному) будь-якого факту дійсності, явища, події. Питання спонукають співрозмовника висловити думку, яка цікавить мовця. Спонукальні висловлювання виражають наказ, прохання, пропозицію, застереження, благання, заклик або запрошення до спільної дії. Кожне з них може стати знаком оклику. Окличні інтонації часто супроводжує особлива структура. Наприклад, в англійській мові оклик у пропозиції нерідко починаються з займенника *what* або прислівника *how*: *How well he run! How nice you are! What an amazing book that is!* [6, с. 120]

Подібними структурами охоплюється велике різноманіття конкретних висловлювань, якими обмінюються співрозмовники в процесі спілкування і всі вони дуже поширені в діалогічній мові не тільки в англійській, а й в інших мовах [40, с. 17].

У діалозі широко використовуються екстралінгвістичні засоби вираження думки: міміка, жести, вказівки на навколишні предмети. У спілкуванні невербальні виражальні засоби мови відіграють велику роль.

Л. Якубінський писав про те, що мова є різновидом людської поведінки, фактом не тільки психологічним, а й соціологічним, тобто залежним від взаємодій людей в життєвих ситуаціях [40, с. 18]. Одна з не менш важливих частин діалогу – інтонація, яка так само є інформативним засобом. Робота з навчання діалогічного мовлення повинна мати на увазі не оволодіння фіксованою схемою завчених реплік, а активну, мовну діяльність, цілком орієнтовану на співрозмовника. Важливо мотивувати учнів до вирішення проблемних завдань, підведення підсумків, резюмування і т.д. [40, с. 38]. Співвідношення в мові мовних і немовних знаків називається ситуативність.

Ситуація – сукупність обставин, умов, що створюють ті чи інші відносини, ситуацію або положення – полегшує спілкування, сприяє економії мовних засобів [18, с. 245].

Діалогічна мова має свої особливості в оформленні, підборі і функціональній спрямованості використання мовного матеріалу. Наприклад, для неї характерно вживання вступних слів, штампів, вигуків, виразів оціночного характеру, які відображають реакцію мовця на отриману інформацію, що підтверджують або заперечують висловлену думку, що виражають здивування, сумнів, побажання [11, с.30].

У діалозі частіше, ніж в монологі, вживаються скорочені і слабкі форми слів, такі як *I'll, you'll, I'd, he'd, does not, shall not, will not, can not, you 're* і ін. Можливо опущення частини присудка й інфінітива при модальних дієсловах:

Have you read this newspaper? – Yes, I have.

Can you speak Spanish? – Yes, I can [11, с. 34].

Отже, щоб домогтися високих результатів у навчанні діалогічного мовлення на уроках англійської мови, необхідно створити таку ситуацію, яка мотивує учня на висловлювання, і допоможе йому максимально емоційно розкритися у своєму висловлюванні.

1.2. Роль діалога у навчанні англійської мови

Три різних підходи до визначення ролі і місця діалогу в навчанні англійської мови відображені в методичній літературі. Діалог розглядається як форма організації всього навчального процесу з іноземної мови; як засіб засвоєння мовного матеріалу; як один з видів мовленнєвої діяльності, яким треба оволодіти в процесі навчання [15, с. 50].

Діалог як форму соціально-мовного спілкування, як основу співпраці та взаєморозуміння між людьми в процесі спільної діяльності розглядає сучасна теорія мовної діяльності. Діалогічна мова утворюється внаслідок впливу мотивів діяльності. Вона має відповідну мету і завдання. Мовний акт, або мовна дія є одиницею діалогічного і монологічного мовлення [15, с. 56].

Особливості діалогу в тому, що в рамках одного мовного акту мовна дія формується двома (або кількома) співрозмовниками; кожен з учасників по черзі виступає в якості слухача і мовця [35, с. 55].

Виділяють наступні екстралінгвістичні риси діалогу: єдність теми інформації; її можлива різноплановість; озвучується інформація; активна участь в мові жестів, міміки, дій партнерів; вплив предметного оточення співрозмовників [35, с. 58].

Діалогічне мовлення менш розгорнуте, ніж монологічне, так як в умовах природного спілкування воно доповнюється спільністю ситуації, спільним досвідом співрозмовника, що збільшує труднощі розуміння його в процесі діалогу на іноземній мові. Однак, в процесі розуміння мови мовця, присутні і полегшувальні чинники – передбачуваність реакцій в розмові зі знайомою людиною і спільності ситуації, можливість спиратися на міміку, жести і артикуляцію партнера, на повтор [19, с. 100].

Діалог проходить в загальних умовах для обох учасників мовної ситуації. Під мовною ситуацією розуміється сукупність таких факторів передмовного орієнтування, які є константними в різних конкретних умовах орієнтування і зміна яких впливає на зміну програми або операційної структури мовної дії [19, с. 118]. До їх числа відносять місце діалогічної мовної дії і що впливають звідси мотиви і цілі; комунікативні та психологічні установки співрозмовника; умови, в яких відбувається мовленнєва дія; характер ролей, в яких виступають учасники діалогу; предмет бесіди і рівень інформованості учасників діалогу.

Мовна дія в якості діалогу може бути одноетапною і багатоетапною, вона може бути частиною цілого або цілим, складеною з частин. В процесі діалогу мова може мати більше чи менше значення в досягненні кінцевої мети. Ступінь доступності діалогічної дії залежить від ступеня її співвідношення з немовними. Якщо мета діяльнісного акта здійснюється в основному за рахунок міміки і жестів, то акт мови згорнутий, однокроковий. Подібна мовна дія займає підлегле становище в діяльнісному акті, вона може

відбуватися спільно з іншою дією і мати з нею загальну мотивацію. Наприклад, люди, зайняті домашніми справами або спільною виробничою діяльністю, обмінюються кількома короткими репліками для того, щоб підкоригувати виконувану дію, отримати інформацію або відсутній предмет для її виконання, залучити іншу людину до спільних дій, дати оцінку її діям або дій інших людей, або просто побажати один одному доброго здоров'я, привітати зі святом, запитати про справи або здоров'я [32].

Багатокрокова мовна дія може бути в тому випадку, коли вона є домінуючою в діяльнісному акті. Її мотиви можуть збігатися з соціальними потребами мовців (наприклад, з потребою пізнання, спілкування, самовираження, самоствердження). Мета такого висловлювання може полягати в тому, щоб висловити свої почуття, переконати співрозмовника в будь-якій інформації, отримати відомості, дати інструкцію. Багатокрокова мовна дія цілком може передувати немовній (тільки, тоді метою буде планування); може слідувати за нею (наприклад, спогади, обговорення результатів). Час і місце, в якому відбувається такий діалог, не настільки істотні для змісту розмови. Він викликаний внутрішньою ситуацією, в якій важливу роль відіграють особливості співрозмовника: ступінь його інформованості з даного питання, його смаки, погляди, і багато іншого [32, с. 200].

Проміжною формою між однокроковою і багатокроковою дією є діалог. Такі діалоги ведуться переважно у сфері обслуговування, де акт комунікації здійснюється між людиною, що виконує предметну дію, і замовником. Такий діалог виникає на базі зовнішньої ситуації. Зміст його більш-менш стереотипний, мова рясніє штампами. Якісні характеристики зближують його з однокроковою дією. Однак за кількістю повідомлень на кожного учасника такий діалог ближче до багатокрокової дії [32, с. 206].

У навчанні учнів діалогічного мовлення необхідно вирішити такі основні завдання [10, с. 32].

По-перше, дати поняття діалогу у всьому його різноманітті, в його природній формі, щоб учні переконалися, що питально-відповідна форма – це лише окремих, хоча і найпоширеніший випадок діалогічного спілкування. Також, на різних прикладах, потрібно показати учням, що мова тоді буде природною, живою і по-справжньому діалогічною, коли в зміст реплік будуть включатися вітання, запрошення, повідомлення, вираз різних почуттів (здивування, заохочення, подяки, впевненості, сумніву), оцінка фактів і т. д. [10, с. 32].

По-друге, навчити учнів реплік, так, щоб вони запам'ятали їх до рівня автоматизму при вживанні в конкретній ситуації [10, с. 32].

По-третє, навчити школярів обмінюватися цими репліками у відповідних ситуаціях, навчити їх вести власне діалог. Здійсненню цих завдань, крім чисто методичних прийомів, допомагає безпосередньо мовний матеріал підручників з системою лексичних добірок, спеціальних вправ і текстів [4, с. 22].

Таким чином, створюючи на уроці ситуацію, мотивуючу учасників до діалогу необхідно скоригувати їх інформованість про дану ситуацію, врахувати можливість як вербального, так і невербального спілкування, забезпечити використання емоційних реплік, мовних кліше. Це допоможе учасникам діалогу зануритися в запропоновану роль і спілкуватися більш природньою.

Існують традиційні методи навчання діалогічного мовлення: словесні, наочні, практичні і нетрадиційні методи навчання: метод аналізу, розігрування ролей, ділова гра, метод дискусії та інші. Відомі два методи навчання діалогічного мовлення у викладанні англійської мови – дедуктивний та індуктивний [35, с. 73].

При використанні дедуктивного методу навчання в якості структурно-інтонаційного зразка береться певний діалог, на його прикладі будуються подібні діалоги. Спочатку діалог-зразок прослуховується цілком, потім заучується, після чого допускається зміни лексики. Елементи нових діалогів

відпрацьовуються і після цього учні можуть вести варіативний діалог [35, с. 75].

Основою для складання власних діалогів можуть служити [13, с. 124]:

- тексти діалогів-моделей;
- зміст мовної установки вчителя на складання видозмінених діалогів;
- опис ролей, одержуваних окремо кожним з учасників діалогу;
- картинки або відеосюжет, що програються без звуку.

Позитивною стороною цього методу є те, що розвиток діалогічного мовлення відбувається за рахунок виокремлення елементів з цілого, приналежність до цілого полегшує пригадування [13].

Негативний елемент такого підходу навчання (від цілого до часткового) в обмеженні використання матеріалу, тому що увага зосереджується на її формальному боці. Учні не здатні вступити в діалог в змінній ситуації, їх можливості вести вільну розмову в інших умовах обмежені [13].

Альтернативний метод – індуктивний – включає в себе вивчення елементів діалогу і їх застосування в пропонованій ситуації. Відбувається комунікація, взаємодія, застосування учнями мовленнєвих умінь в конкретній ситуації. При зміні ситуації учень підлаштовується під нові умови, використовуючи засвоєні елементи, і вступає в діалог. Відбувається спілкування, що є метою навчання [13, с. 128].

При формуванні первинних умінь основну роль грає еталонний діалог як зразок для наслідування. Але для більш дорослих дітей продуктивніше застосовувати індуктивний метод [13, с. 128].

При використанні індуктивного методу в підготовці ведення діалогу відбувається вдосконалення психічних механізмів діалогічного мовлення, формування навичок використання мовного матеріалу, типового для діалогічної мови, оволодіння умінням взаємодіяти з партнерами в умовах внутрішньої і зовнішньої мовної ситуації [32, с. 217].

До нетрадиційних методів навчання відносяться сценки, рольові ігри, постановка спектаклів [33, с. 45].

Рольова гра – це своєрідний навчальний прийом, при якому учень повинен вільно говорити в рамках заданих обставин, виступаючи в ролі одного з учасників іншомовного спілкування [33, с. 45].

Дозвіл проблемної ситуації покращує вмотивованість висловлювань, робить їх більш аргументованими і емоційними, забезпечує максимальну активізацію комунікативної діяльності учнів. Процес вирішення поставленого завдання робить спілкування природним, розвиває критичне мислення в учнів. Пошук правильного рішення призводить до ретельного обмірковування ситуації, розвиває логічне мислення, вміння відстоювати свою думку [7, с. 40].

Рольові ігри проходять за такими правилами [7, с. 43]:

- ситуація повинна відповідати ситуації реального життя;
- роль, яку відіграє учень, може бути вигаданою, або він може зображати свою власну поведінку в даній ситуації;
- поведінка учасників рольових ігор має бути природною, але відповідати заданій ролі;
- учасники гри повинні приділяти увагу не заучуванню реплік, а спілкуванню.

У подібних іграх п'ять категорій ролей:

- вроджені, визначають стать і вік учасника гри
- приписані, національність або приналежність до тієї або іншої соціальної групи
- придбані, конкретизують професію
- дієві, що пропонують коло дій в даній ситуації (наприклад, візит до лікаря)
- функціональні, визначають функції спілкування (наприклад, пропозиція допомоги, вираз співчуття).

Дієві і функціональні ролі – найбільш важливі при навчанні діалогічного мовлення іноземною мовою [16, с. 89]. Перші допомагають вибрати шлях вирішення поставленого завдання. Другі – це мінімальні комунікативні блоки, які можуть увійти в безліч різних ситуацій. Важливо підготувати учнів до рольової гри. Можна психологічно позитивно змінити ситуацію, посадивши учнів півколом, коли кожен знаходиться в контакті і з учителем, і з однокласниками [16, с. 90].

У рольовій грі виділяють три етапи: підготовчий, ігровий і заключний. У більш детальний план входить ще й домашній підготовчий етап [16].

На підготовчому етапі вчитель пояснює учням ідею і лексику рольової гри. Діти можуть самостійно знайти додаткову інформацію по темі [16].

Заключний етап включає в себе виконання певних завдань для закріплення, (наприклад, написати відгук на тему, лист друзі) [16].

Рольова гра має на увазі роботу в парах, міні і макро-групах. Форма роботи залежить від мети заняття та рівня навченості учнів. Рольова гра в парах – найпростіший вид рольових ігор. Тут можна використовувати анкети, які учні повинні заповнити, задаючи один одному питання [16, с. 40].

Рольові ігри в підгрупах мають кілька варіантів [5, с. 32]:

- підгрупи виступають по черзі, потім відбувається обговорення дій кожної підгрупи;
- підгрупи працюють одночасно, а вчитель по черзі спостерігає роботу кожної;
- робота в підгрупах є підготовкою до обговорення теми серед усіх учасників діалогу.

Цікава робота з картками при навчанні діалогічного мовлення. «Сорочки» карток однакові, вони позначають ситуацію, а друга сторона – індивідуальна для кожної групи учнів, на ній інформація про роль, про поведінку.

Отже, рольова гра це [24, с. 54]:

- навчання в дії, що підвищує якість навчання;

- мотивуючий фактор, так як вона (гра) викликає інтерес учнів, особливо в плані непередбачуваності розв'язки;
- дає учням опору: підказує, якими мовними моделями можна висловити ту чи іншу думку саме в даній конкретній ситуації;

супроводжується, як правило, емоційним підйомом, що позитивно впливає на якість навчання, підвищує його ефективність [21, с. 17-18].

В основу інсценування покладені такі принципи:

- ніякої підготовчої роботи в плані написання сценарію, підготовки костюмів, декорацій, заучування ролей не проводиться;
- інсценування здійснюється безпосередньо на уроці, на заключному його етапі (як правило, протягом 5-10 хвилин);
- матеріалом для інсценування є тільки відомі всім учням твори (казки, оповідання або їх фрагменти);
- учням надається повна свобода вибору мовних засобів для реалізації обраної ролі, зберігається лише фабула твору;
- при розподілі ролей потрібно прагнути до того, щоб кожен раз школяр отримав нову роль.

У подібній дії може брати участь і вчитель, наприклад, в якості ведучого, консультанта і коректора нестандартних ситуацій. Так само вчитель стежить за рівномірним формуванням груп щодо сильних і слабких учнів [23].

Постановка не є самоціллю, а лише стимул до засвоєння програмного матеріалу. В учнів бажання висловитися випереджає їх мовні можливості. А вчителю надається можливість для створення ситуації для засвоєння нових знань учнями, розвитку навичок вживання нових мовних одиниць в їх мовленні [28, с. 90].

Необхідно приділити особливу увагу постановці завдання. Завдання повинні відображати тільки кінцеву мету комунікації, а учні – вільні у виборі мовних засобів [28, с. 90].

Використання театральних постановок на уроці робить ефективним цей прийом у розвитку навичок і умінь непідготовленим усним мовленням на основі мотивації мовних дій. Більшості учнів подобається виступати в якості акторів. Вони стають активними учасниками або свідками використання іноземної мови; спочатку свідомо, а потім і підсвідомо «прив'язують» різні мовні звороти до певних ситуацій спілкування; більш впевнено оперують ними при виконанні комунікативно-спрямованих вправ; швидше опановують новою, обумовленою сюжетом лексику; в подальшому, легше справляються з програмними завданнями типу: *Listen, read and act, Dramatize the text* [34, с. 58-60].

У зміст навчання діалогічного мовлення входять:

- мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний), навички оперування ними, правила його оформлення;
- теми і ситуації для спілкування;
- мовні вміння, що відображають рівень практичного застосування іноземної мови як засобу спілкування;
- сума знань і уявлень про національно-культурні традиції країни досліджуваної мови, мовний етикет;
- прагнення самовдосконалюватися в іноземній мові [27, с. 50].

При підготовці діалогічних висловлювань учень відчуває більше труднощів, ніж при підготовці монологу, але в їх навчанні є багато спільного.

Діалог має такі характеристики: реактивність, ситуативність [14, с. 30].

Реактивність створює об'єктивні труднощі при спілкуванні на іноземній мові, так як реакція співрозмовника непередбачувана, наприклад, він може відповідати коротко або змінити тему розмови, або, наприклад, взагалі не реагувати на висловлювання. Тоді необхідно знаходити варіанти для підтримки розмови, змінювати спочатку намічену траєкторію, застосовувати різноманітні прийоми для здійснення наміченої мети спілкування [14].

Звичайно, в учнів немає необхідних навичок діалогічного спілкування іноземною мовою, і вчителю доводиться їх формувати. Необхідно навчити учня почати діалог, ввічливо відповідати на питання, підтримувати розмову, проявляючи зацікавленість, так само не забувати користуватися невербальними засобами спілкування [14].

Учасники діалогу залежать один від одного, важливо вміти чути одне одного і правильно розуміти. Тут учні стикаються з новими труднощами, створеними індивідуальними особливостями мови мовця. Для того, щоб в діалозі відчувати себе впевнено, важливо мати хороший рівень розвитку мовного слуху, імовірнісного прогнозування. Для цього, учням необхідно оволодіти конкретним набором реплік реагування, вміти бути готовим до взаємодії в несподіваних ситуаціях, опанувати компенсаторними технологіями[14].

Ситуативність. Йдеться про конкретну ситуацію. Однак спілкування на уроці відрізняється від повсякденного природного спілкування, і якщо на уроці учень може спокійно розповісти про свого кращого друга або домашню тваринку, то в природному середовищі подібна установка на діалог може і не мати успіху [20, с 248]. Успішність діалогу на уроці багато в чому залежить від розуміння учнями мовного завдання спілкування в заданій ситуації [12, с 81]. Ситуативність визначає логіку діалогічної форми спілкування.

Існують два різновиди діалогу: вільні і стандартні.

До вільних діалогів відносяться бесіди, обговорення, інтерв'ю, тобто такі діалоги, в яких лінія розмови жорстко не фіксуються соціальними мовними ролями. Однак межі між вільними і стандартними діалогами в повсякденному спілкуванні розмиті, і легко можуть змінюватися в ході розмови в залежності від мовної ситуації [20, с. 253].

Оскільки діалогічне мовлення є формою спілкування, доцільно зупинитися на його складових. На думку А.Батаршева, спілкування як таке включає три основні сторони: комунікативну, інтерактивну та перцептивну. Особливість комунікативної сторони діалогічного спілкування полягає у свідомій

орієнтації дій індивіда на «сміслові сприйняття кодованої інформації» іншим індивідом [30].

Дослідниця Г.Андреева вважає, що інтерактивна сторона спілкування полягає в організації взаємодії між індивідами, що спілкуються, тобто в обміні не тільки знаннями, ідеями, але й діями. Перцептивною стороною діалогічного спілкування виступає процес сприйняття одним суб'єктом діалогу іншого і встановлення на цій основі взаєморозуміння [8, с.102].

Таке усвідомлення складових процесу діалогічної взаємодії має багато спільного з теорією мовленнєвих актів Джона Остіна (John Austin), який розглядаючи складові мовленнєвого акту виокремлює його локутивну складову (мовні засоби, які використовуються), іллокутивну (здійснення комунікативних намірів) та перлокутивну (здійснення впливу на співрозмовника) [36]. В практичному аспекті формування діалогічного мовлення ця теорія має суттєве значення для нашого дослідження, так як виокремлює три аспекти навчання професійного мовлення: діалогу як формі мовлення, функціональним типам діалогів у відповідності до ситуації, та респонсивності як втіленню комунікативних намірів.

За комунікативною метою науковець Т.Лагута розрізняє два види діалогів:

- диктальний (або предметний), метою якого є отримання фактичної інформації;
- модальний, що ґрунтується на обміні думками [43, с.204].

Іншої думки дотримується дослідниця С.Сухих, яка розрізняє такі види діалогу:

- інформаційний (діалог-інтерв'ю);
- інтерпретаційний (діалог-самопрезентація);
- інструментальний (директивний, аргументативний, персуазивний); - афілятивний (емоційно-афективний характер взаємодії комунікантів)

[52, с.42].

Дослідниця В.Терещенко виділяє міжособистісні (міжгрупові) та функціонально рольові діалоги. Для перших предметом діалогу є самі діалогічні відносини (їхнє виявлення, розуміння, інтенсифікація і т.п.), для других – предметна діяльність [25, с.624].

Враховуючи критерій комунікативного наміру більшість вітчизняних лінгводидактів поділяє діалоги на п'ять основних типів:

- діалог-розпитування;
- діалог-домовленість;
- діалог-обмін думками;
- діалог-обговорення;
- діалог етикетного характеру [51].

Відомий дослідник діалогу, Є.Коротаєва, відмічає, що характер будьякого діалогу залежить від цілої сукупності факторів: мети і предмета спілкування, відношень між співрозмовниками, ставлення до обговорюваних питань, ситуації спілкування. Враховуючи складні поєднання перерахованих факторів, автор виділяє *діалог-суперечку*, *діалог-синтез*, *діалог-повідомлення*, *діалог-обговорення*, *діалог-сварку*, *діалог-бесіду*, *діалог-унісон* та ін. [37, с. 60]. Крім того, автор виділяє діалог-імітацію (орієнтований на зовнішню, питально-відповідну форму, коли один комунікант виступає ведучим), діалог-обговорення (що передбачає спілкування з рівними суб'єктами в освітньому процесі), діалог-пізнання (що охоплює складні взаємозв'язки та відносини суб'єкта зі світом, людьми, які оточують, з самим собою як Я – той, хто пізнає і Я – той, кого пізнають і т.д.) [37, с.61].

Дослідник С.Куцепал з освітніх позицій виділяє пошуковий, дидактичний, діалог у процесі аналізу та підготовки рішень. Пошуковий діалог спрямовує пошук на відкриття нових наукових істин завдяки використанню евристичних прийомів, методів та засобів. Цей вид діалогу використовується на усіх стадіях дослідження проблеми, надає можливість висловлювати різні точки зору, спростовувати або приймати наведені аргументи, здійснювати спільний пошук істини [42].

Дидактичний діалог спрямований на активізацію процесу засвоєння навчального матеріалу, вироблення у слухачів навичок самостійного розв'язання завдань, здатності критично ставитися до наведених аргументів. Цей вид діалогу постає своєрідним способом аргументації, засвоєння та закріплення вже наявних знань і прагне до пошуку істини. Здійснюється шляхом ретельного критичного обговорення переваг та недоліків усіх можливих альтернатив, завдяки чому визначається рівень корисності прийнятого рішення для досягнення поставленої мети, а також виявляється імовірність досягнення мети за наявних можливостей [42].

У рамках нашого дослідження погоджуємося з думкою вченої Т.Лагути, яка визначаючи функціональні типи професійного діалогу підкреслює необхідність враховувати специфіку професійної діяльності комунікантів. Вивчаючи функціональні типи професійного діалогічного мовлення медичних працівників авторка виділяє три основні типи діалогу: діалог-розпитування, діалог-бесіду й діалог-дискусію [43]. Метою діалогубесіди є обмін думками, почуттями, підтримання розмови. Дослідниця відмічає, що при такому діалогічному спілкуванні відбувається уникання повторів, часове обмеження реплік, рівність комунікативних настанов мовців [43, с.205].

Діалогу-розв'язанню проблеми властиві такі ознаки, як рівномірна зацікавленість партнерів щодо спільного рішення, безперервність теми, можливість повторів і уточнень, а також уважне оформлення висловлювань. Третій тип діалогу, діалог-розпитування, характеризується чітким розподілом ролей. При цьому детальні, а також неадекватні та повторні відповіді заборонені [43].

Дослідниця А.Чистякова виокремлює діалог-з'ясування нерозуміння й підкреслює, що він схожий на діалог-розв'язання проблеми, адже має схожу мету – досягнення компромісу та взаєморозуміння. Такому типу діалогу характерне уважне оформлення висловлювань. У той же час цей тип

діалогу подібний до діалогу-розпитування через використання питань і відповідей [39].

Така різниця в класифікації діалогів пояснюється використанням різних критеріїв для виокремлення типів діалогів, а саме: направленість (одно- чи двосторонній), кількість учасників (діалог, трилог, полілог), спонукально-мотиваційні характеристики (діалог-унісон, діалог-обговорення, діалог-переконання, діалог-заперечення, діалог-розпитування, діалогпояснення), тощо.

Навчання діалогічного мовлення шляхом «зверху вниз» – найбільш відповідний підхід для навчання стандартних, або типових діалогів [20, с. 253].

Система вправ для навчання діалогічного спілкування повинна містити наступні компоненти: передмовне орієнтування учнів, мовну інтенцію, рольову соціалізацію [28, с. 56].

Передмовне орієнтування учнів забезпечує мотив, мета висловлювання, способи, необхідні для його реалізації. Загалом, така підготовка до діалогічного мовлення визначається через [4, с. 78]:

- формулювання завдань до вправ, які формують мотив мовної дії учня;
- визначення ситуації, умов і учасників спілкування.

Навчально-мовленнєва ситуація повинна описати фактори перед мовної орієнтації, які обумовлюють мотиваційний аспект мовної дії і впливають на його зміст і форму [1, с. 93].

Моделюючи ситуацію спілкування в навчальному процесі, вчитель повинен враховувати як особливості моделювання взагалі, так і специфіку навчального процесу зокрема. В якості критеріїв, на підставі яких вирішується питання про необхідність кожного компонента ситуації, в процесі розробки комплексу вправ і використовують такі положення [18, с. 287]:

- певний вплив на зміст або форму висловлювання;

- забезпеченість мотивуючого і виконавчого боку мовної дії;
- значимість самого процесу.

З урахуванням цих критеріїв розглянемо структурні складові комплексу вправ для навчання діалогічного мовлення.

Мовна інтенція створюється за допомогою комунікативного завдання, яке є мовним спонуканням. Мета навчання англійської мови як способу спілкування в тому, щоб учні оволоділи вмінням будувати висловлювання для передачі певної думки. Тому комунікативне завдання, ставиться на перше місце в ієрархії комплексу вправ [4, с. 70].

Комунікативні вправи можна розділити

- 1) за функціями спілкування – інформативні, регулятивні, оцінні;
- 2) за мовними формами – опис, розповідь, міркування;
- 3) за психологічними установками – модальні (одномодальні, різномодальні); діктальні (одностороннього повідомлення інформації) [4, с. 79].

Комунікативні дії обумовлюють різні види діяльності: предметну, соціальну, особистісно-орієнтовану. Їх можна згрупувати з урахуванням функцій і форм спілкування. Наприклад, інформативна функція:

- а) в ситуації мовного відтворення – опиши, поясни, розкажи, дізнайся, запитай.
- б) в ситуації мовного сприйняття – вибери, зрозумій, знайди, виділи тощо.

Одна з основних вимог до комплексу діалогічних вправ в тому, що вона повинна забезпечити взаємодію. Це означає, що компоненти ситуації повинні формувати умови спілкування для кожного учасника діалогу, а не тільки для його ініціатора [3].

Комунікація, в якій перебувають учасники бесіди, включає мовний компонент – у відповідь репліку співрозмовника, що служить мовним стимулом і спонукує партнера до дії у відповідь [23].

Так, у відповідь на вираз сумніву отримуємо ствердну реакцію, а на питання – запитувану інформацію або відмова повідомити її. Відповідно, і

умови, в яких знаходиться опонент, повинні бути іншими. Там, де один зі співрозмовників не інформований, другий повинен володіти інформацією; в разі, якщо у одного з учасників діалогу не має можливості виконання дії [18].

Комунікативне завдання не завжди потрібно включати в структуру вправи, наприклад, в ситуації: «Вам жарко, а в кімнаті закрите вікно», прохання «Open the window, please» або питання «Can I open the window?» буде слідувати як щось само собою зрозуміле. Самостійну постановку перед собою комунікативного завдання можна розглядати як одне з найважливіших завдань навчання іншомовного спілкування [18, с. 390].

Рольова соціалізація реалізується за допомогою ролей, які пропонують учні. Вони можуть виступати від свого імені або приміряти на себе уявну роль, подібна соціалізація називається «Я-роль» [29, с. 97].

Такі уявні навчально-ситуативні ролі схожі на соціальні зі сценічними і ігровими ролями. Вони об'єднують в собі риси, запозичені в кожній з цих видів ролей.

Таким чином, підбиваючи підсумок, можна сказати про те, що навчання діалогічного мовлення на основі діяльнісного підходу дає сильний мотив до вивчення мови, допомагає створити мовне середовище, наближене до природного. Це хороша можливість для активізації практично всього програмного лексико-граматичного матеріалу. Учні швидко опановують мовні конструкції і формули (в рамках певних ситуацій), потім автоматично оперують ними при виконанні інших комунікативних завдань. Учні сприймають на слух мову один одного, знайомляться з літературою країни мови, що вивчається.

1.3. Структура і вимоги до інтегративного підходу при навчанні діалогічному мовленню

Інтеграція в навчанні – це процес об'єднання компонентів в цілісне утворення, що виявляється через діалектичну єдність з протилежним йому

процесом розчленування, з диференціацією, що покладено в основу реалізації інтеграційного підходу в навчанні іноземної мови [1, с. 90].

Проблемою інтеграції процесу навчання іноземної мови займалися багато фахівців, зокрема І. Л. Бім, Л. Я. Зеня, В. В. Сафонова, В. М. Чорна. Поняття «інтегроване навчання». Е. Г. Азімов та А.М. Щукін визначають як навчання, що може заперечувати розподіл знань за окремими дисциплінами; як навчання, яке пов'язане із цілісним сприйняттям світу, що повністю відповідає сучасним поглядам на процес навчання та його результати [1, с. 93].

Поняття «інтегративний підхід» тісно пов'язане з поняттям інтеграції, так як інтегративний підхід реалізується через процес інтеграції. Під інтегративним підходом у навчанні, за визначенням Є. І. Пасова, розуміється методологічний підхід зі своєрідною «призмою бачення» всього навчально-виховного процесу, в основі якого інтеграція змісту методів навчання [12, с. 54]. Інтегративний підхід в навчанні школярів іноземної мови як засобу спілкування передбачає цілісний погляд на навчальний процес.

Як зазначає В.Ф. Тенішева, інтеграція забезпечує рух педагогічної системи до її більшої цілісності і, як результат, призводить до підвищення рівня освітнього процесу, що виражається в формуванні необхідних компетенцій учнів [21, с. 89]. Згідно з думкою І. Зимньої і Є. Земцова, інтегративний підхід – це цілісне уявлення сукупності об'єктів, явищ, процесів, що об'єднуються спільністю як мінімум однієї з характеристик, в результаті чого створюється його нова якість [7, с. 14-19]. Під інтеграцією

А. Захлебний розуміє взаємодію різних предметних компонентів, які об'єднані виховною метою розвитку [6, с. 12]. О. Гілярова має на увазі під інтеграцією систему органічно пов'язаних навчальних дисциплін [3, с. 89].

Теоретичні основи інтеграції освіти представляють принципово новий підхід у навчанні. Мовна діяльність учнів здійснюється на змістовному матеріалі навчальних текстів і передбачає їх використання в усній мовній

діяльності, яка передбачає поведінкові вміння і навички. Інтегративний підхід передбачає узагальнення і систематизацію змісту навчання, його компонентів (знань, умінь, навичок) [16].

Можна виділити наступні основні принципи інтегративного підходу при навчанні іноземної мови [16, с. 43]:

- принцип культуровідповідності;
- принцип креативності;
- принцип орієнтації на саморозвиток і самоосвіту;
- принцип варіативності;
- принцип полікультурного самовизначення і самоактуалізації особистості;
- принцип толерантності;
- принцип діалогу культур.

Серед основних цілей інтеграційного підходу при навчанні іноземної мови необхідно виділити наступне [29, с. 22]:

- формування цілісної картини світу (учні краще розуміють мету вивчення предметів, усвідомлюючи зв'язок між ними, таким чином підвищується мотивація до процесу вивчення);
- формування нових навичок і умінь завдяки взаємопроникненню і взаємозбагаченню систем (завдяки цьому розширюються можливості учнів);
- становлення нового типу особистості, вільного від стереотипів і вільного у своїх діях, що є важливим у зв'язку з формуванням особистості, готової до конструктивного міжкультурного спілкуванню;
- формування толерантної особистості, що на даному етапі розвитку суспільства є одним із пріоритетних завдань в освітній системі; формування (шляхом створення проблемних ситуацій) творчої особистості, готової до пошуку рішень в нестандартних ситуаціях;

- формування моральних цінностей учнів (включення матеріалу морального характеру); формування ключових компетенцій (комунікативної, соціокультурної, навчально-пізнавальної) [30, с. 21].

Інтегративний підхід повинен забезпечувати не тільки сам процес, а й доцільне об'єднання і синтез компонентів всередині і міжпредметних зв'язків, їх узагальнення на рівні фактів, понять, теорій і ідей, формування цілісної системи узагальнених знань, способів і видів діяльності. Він передбачає комплексне використання всіх пізнавальних засобів (принципів, понять, методів) і форм організації навчання (колективної, індивідуальної, групової; комплексних екскурсій та ін.), а також засобів навчання (наочних посібників, дидактичних матеріалів, тощо) [30, с. 21].

Найважливішою методологічною функцією інтеграційного підходу є формування цілісності: цілісного наукового світогляду, цілісної особистості, системних знань, узагальнених умінь. Інтегративний підхід в навчанні має принципово важливе значення для побудови всього навчально-виховного процесу в єдності задач освіти, виховання і розвитку і виконує наступні основні функції: методологічну, що формує (освітню, виховну та розвиваючу) і конструктивну (системоутворюючу). Методологічна функція включає прогноз, діагностику, соціальні аспекти особистості, яка розвивається, полягає в забезпеченні цілісності при вивченні основ фонетики, лексики, граматики, стилістики на основі інтеграції різних дисциплін. Розглядаючи інтеграцію з загальнопедагогічних позицій як одного з засобів комплексного підходу до навчання і виховання, доцільно виходити з ідеї цілісності навчально-виховного процесу, з урахуванням формуючої (освітньої, виховної та розвиваючої) функції навчання [40, с. 123].

Основна освітня функція інтеграційного підходу полягає у формуванні в учнів цілісної системи знань з іноземної мови в тісному взаємозв'язку із країнознавчими і культурологічними знаннями [43, с. 54]. Виховна функція процесу інтеграції полягає в гуманітаризації її змісту, в розкритті моральних

аспектів при вивченні навчального текстового матеріалу. Інтеграція в навчанні виконує також розвиваючу функцію, необхідну для всебічного і цілісного розвитку особистості, розвитку інтересів, мотивів, потреб, якостей в пізнанні і праці [43, с. 54].

Розгляд процесу навчання іноземної мови цілеспрямований на інтелектуальний розвиток учня, на вироблення навичок спілкування іноземною мовою зумовлює необхідність моделювання в ньому мікроситуацій реального процесу мислення і мікроситуацій процесу спілкування, мовної поведінки в сфері побуту, науки, культури, мистецтва, масової комунікації і т.д. [44].

Розглядаючи інтегративний підхід в навчанні іноземної мови в школі виділяють дві групи інтеграційних зв'язків: інформаційно-часові і операційно-діяльнісні. Інформаційно-часові, відображаючи змістовну характеристику навчання, сприяють гнучкій і продуктивній системі знань, без чого неможливо засвоєння загальнолюдських цінностей. У цю групу входять [44, с. 32]:

1. Інформативно-супутні зв'язки, які забезпечують перенесення знань (фактів, наукових понять, законів), отриманих в ході вивчення загальнонаукових предметів в нові ситуації при оволодінні іноземною мовою. Такий підхід дозволяє вчителю при введенні лексики зосередити зусилля на засвоєнні плану вираження слів, сприяє формуванню і розвитку мовної здогадки.
2. Інформаційно-діяльнісні зв'язки використовуються при роботі над спеціальними текстами.
3. Інформаційно-подальші зв'язки зазвичай використовуються, коли для вирішення завдань необхідно самостійне вивчення спеціальної літератури [44, с. 33].

Таким чином, учні не тільки поглиблюють і розширюють свої пізнання, але і удосконалюються в читанні літератури іноземною мовою. З огляду на той факт, що вивчення іноземної мови включає в себе не тільки змістовні, але

і процесуальні характеристики, другу групу інтеграційних зв'язків складають операційно-діяльнісні. В неї входить формування на заняттях з іноземної мови загальнонавчальних умінь розумової, організаційно-пізнавальної діяльностей. Вміння, необхідні для складання плану, виділення головної думки тексту, його анотування, реферування, сприяють формуванню пізнавальної активності, самостійності, інтересу не тільки до мови, а й до науки, техніки [11, с. 43].

Так, в завдання програми входить отримання конкретних знань, формування і розвиток певних умінь і навичок. Складність мовного спілкування учнів у процесі їх навчальнопізнавальної діяльності вимагає формування системи мовних умінь, які є показником мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенції. Ефективність реалізації від інтеграційного підходу науковими залежить від так дотримання ряду і організаційно-педагогічних навчання умов. [26, с. 42].

Результатом застосування інтеграційного підходу в навчанні іноземної мови є: інтенсифікація процесу навчання, систематизація навчально-пізнавальної діяльності, формування ключових компетенцій, формування особистості, готової до ефективної міжкультурної комунікації, формування професійних навичок учнів, всебічний розвиток особистості, формування варіативного мислення [26, с. 89].

Інтеграція в навчанні – це процес об'єднання компонентів у цілісне утворення, що виявляється через діалектичну єдність з протилежним йому процесом розчленування, з диференціацією, що покладено в основу реалізації інтеграційного підходу в навчанні іноземної мови [26, с. 90].

Інтегровані уроки розвивають потенціал самих учнів, спонукають до активного пізнання навколишньої дійсності, до осмислення і знаходженню причинно-наслідкових зв'язків, до розвитку логіки, мислення, комунікативних здібностей. Більшою мірою, ніж звичайні, вони сприяють розвитку мови, формуванню вміння порівнювати, узагальнювати, робити висновки [26, с. 92].

Форма проведення інтегрованих уроків нестандартна, захоплююча. Використання різних видів роботи підтримує увагу учнів на високому рівні, що дозволяє говорити про розвиваючі ефективності таких уроків. Вони знімають стомлюваність, перенапруження учнів за рахунок перемикань на різноманітні види діяльності, різко підвищують пізнавальний інтерес, служать розвитку уваги, уваги, мислення, мовлення і пам'яті школярів. Інтеграція дає можливість для самореалізації, самовираження, творчості вчителя, сприяє розкриттю здібностей учнів художника. Інтеграція є джерелом знаходження нових фактів, які підтверджують або поглиблюють певні висновки, спостереження учнів в різних предметах [26, с. 97].

Інтегровані уроки дають учневі досить широке і яскраве уявлення про світ, в якому він живе, про взаємодопомогу, про існування різноманітного світу матеріальної і художньої культури. Завдяки інтегративному підходу з'являється можливість самореалізації та самоідентифікації особистості учня, змінюється мислення учнів. Також особливо важливим напрямом, який необхідно відзначити, є активізація моральної сфери свідомості. За рахунок інтеграції знань можливе формування нових освітніх курсів, які відповідають потребам сучасного суспільства [26, с. 99].

Таким чином, інтеграційний підхід – стратегія дослідження інтеграційних процесів і синтез умов. Його реалізація – принцип інтеграції: вихід на синтез знань в навчанні, на формування узагальнених умінь і навичок, на моделювання процесу, на взаємозумовленість видів діяльності (мовної, комунікативної та ін.). У процесі інтеграції реалізується магістральна стратегія, яка розбудовує і конструює зміст, методи і форми організації навчально-виховного процесу, тобто реалізується конструктивна (системоутворююча) функція. При виконанні даної функції інтегративний підхід в навчанні, виступаючи як самостійний принцип навчання, проникає в навчально-пізнавальну діяльність учнів і керує навчальною діяльністю.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTI ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

2.1. Етапи організації дослідження

Дослідження проводилося на базі 9 класу Херсонської загальноосвітньої школи №15.

Дослідно-практична діяльність включала в себе 3 етапи:

1 – виявлення вихідного рівня сформованості умінь діалогічного мовлення в 9 класі;

2 – реалізацію роботи з удосконалення діалогічного мовлення з використанням інтегративного підходу в освітньому процесі;

3 – аналіз дослідно-практичної роботи і визначення ефективності розроблених вправ.

Навчання діалогу на уроці іноземної мови переслідує таку мету: формування мовних навичок, які учень зможе використовувати в подальшому в життєвій практиці на побутовому рівні. Для досягнення цієї мети необхідно формування наступних комунікативних умінь:

а) розуміти, складати і озвучувати висловлювання англійською мовою відповідно до теми спілкування.

б) виявляти вербальну і невербальну поведінку, не порушуючи правил спілкування і залежно від національно-культурних особливостей країни досліджуваної мови;

в) самовдосконалюватися у вивченні іноземної мови.

Здатність спілкуватися англійською мовою складається з формування в учнів якостей, які допомагають опанувати мову більш ефективно, а саме:

- прояв зацікавленості і позитивного ставлення до вивчення англійської мови, до національної культури народу-носія мови;
- визначення себе як особистості, яка належить до іншого мовного і культурного суспільства;
- усвідомлення відповідальності у вивченні англійської мови;

- відчуття потреби в самоосвіті [42, с. 21].

Важливе значення має також розвиток пізнавальних, інтелектуальних, загальномовних, здібностей, психічних процесів, що лежать в основі оволодіння спілкування іноземною мовою, а також емоційної сфери комунікації, а головне – готовність до спілкування.

Досягнення головної мети тісно пов'язано зі збільшенням загальноосвітнього кругозору учнів. Наповнення змісту навчання автентичною інформацією з опорою на соціокультурний і мовний досвід учнів в рідній мові, і порівнянням цього досвіду зі знаннями, що здобуваються на уроці іноземної мови, допомагають придбанню школярами більш широкого розуміння про досягнення власного народу і народу країни, яка вивчається [42, с. 28].

По завершенні навчання діалогічного мовлення учні повинні оволодіти наступними комунікативними вміннями.

1. У мовному етикеті:

- здійснювати мовленнєву взаємодію з людьми різного віку, в тому числі і з носіями мови, в рамках тематики і ситуацій спілкування;
- будувати висловлювання і судження про себе, про навколишній світ, про прочитане, побачене, почуте, висловлюючи своє ставлення до відтвореної і сприйнятої інформації або предмета висловлювання [46].

2. В області аудіювання:

- розуміти і реагувати на мову партнерів по спілкуванню в межах обговорюваної теми і мовленнєвої ситуації;
- розуміти прохання і вказівки, короткі повідомлення, адекватно реагувати на них;
- розуміти загальний зміст оповідань, нескладних автентичних текстів, а також реагувати на почуту інформацію.

При роботі з формування навичок діалогічного мовлення на уроці англійської мови важливо, щоб учитель говорив на мові, яка вивчається, але він не повинен приділяти увагу тільки мовним проблемам.

У зміст навчання діалогічного мовлення входять:

- мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний), навички оперування ними, правила його оформлення;
- теми і ситуації для спілкування;
- мовні вміння, що відображають рівень практичного застосування іноземної мови як засобу спілкування;
- сума знань і уявлень про національно-культурні традиції країни досліджуваної мови, мовний етикет;
- прагнення самовдосконалюватися в іноземній мові.

При навчанні діалогічного мовлення шляхом «знизу вгору» не застосовується діалог-зразок. В даному способі навчання можуть використовуватися кілька варіантів:

- учні не вміють читати і ще не можуть користуватися зразком;
- рівень мовного розвитку досить високий, і єдиний зразок вже не потрібний;
- планований діалог відноситься до плану вільного спілкування, і задані рамки будуть тільки сковувати творчість учнів.

Мета: розвивати навички діалогічного мовлення учнів, використовуючи інтегративний підхід.

Завдання:

- розглянути комплекс вправ для навчання діалогічного спілкування;
- підібрати методикку для досягнення даної мети;
- сприяти природної активної, мовленнєвої діяльності учнів, у тому числі і через спілкування з носіями мови;
- мотивувати учнів до вирішення проблемних ситуацій [46, с. 55].

При складанні діалогів школярі повинні вміти

- задавати питання різних типів;

- логічно, послідовно відповідати на поставлені запитання;
- використовувати різні репліки реагування в процесі спілкування;
- вживати різні ввідні структури і клішовані вирази;
- користуватися різними способами реалізації мовних функцій, таких як, вираження згоди або незгоди, сумніви, задоволення, незадоволення, прохання, ввічливої відмови і т.д [47, с. 96].

Отже, для розвитку у школярів навичок діалогу, володіння умінням будувати висловлювання для передачі певної думки, вчитель повинен формувати правильне комунікативне завдання, яке мотивує учня до мовного висловлювання.

Таким чином, щоб сформувати мовні навички, які учень зможе використовувати в подальшому в життєвій практиці, необхідно щоб він міг розуміти, складати і озвучувати висловлювання англійською мовою відповідно до теми спілкування, проявляти вербальну і невербальну поведінку, самовдосконалюватися у вивчення іноземної мови. Для цього можна використовувати два підходи в навчанні: навчання діалогічного мовлення шляхом «зверху вниз» і шляхом «знизу вгору».

2.2 Система вправ для навчання діалогічного мовлення

У вправах практикується тренування ситуативного вживання, як різноманітного лексичного матеріалу, так і різноманітних функціональних типів мовних висловлювань і типів комунікативної взаємодії учасників діалогу.

Діалогічне навчання представлено в наступних вправах:

- 1) складіть діалог до картинок, використовуючи слова, дані нижче (на картинках зображується послідовність дій персонажів);
- 2) складіть діалог за темою, що вивчається до даної ситуації, в якій задається комунікативна задача, на основі програми спілкування (задається тактика мовної поведінки, даються ключові зразки і обов'язкові дії);
- 3) складіть діалог по зображенню;

4) складіть діалог з прочитаного тексту;

5) складіть діалог, виходячи з запропонованої ситуації і завдань спілкування (завдання можуть збігатися, відрізнятися або суперечити один одному);

6) складіть діалог, використовуючи наявну інформацію про ситуацію: початок діалогу і його кінцівку;

Мовні вправи на комунікативній основі грають важливу роль в навчанні іноземної мови, так як вони включають учнів в усне мовне спілкування. Комунікативною вправою може служити і обговорення теми уроку, і обговорення подій, які відбуваються в світі і т. Д. Відтворення одних і тих же діалогічних одиниць створює міцність засвоєння іноземної мови, відтворення мовних структур до автоматизму. Наприклад:

Вправа 1 (умовно – мовленнєва, рецептивно – репродуктивна)

Мета: введення лексики, продукування ініціативної репліки, тренувати діалог – розпитування.

Режим виконання: у парах усно.

Інструкція: Interview your friend about a sporting or tourist camp, where he spent his vocations. Ask about his impressions.

Вправа 2 (рецептивно – репродуктивна, комунікативна)

Мета: тренувати діалог – розпитування.

Режим виконання: у парах усно.

Інструкція: You are in the restaurant. Order White Fish Dinner or Roast Beef Dinner, choose vegetables (green beans, corn or peas), potatoes (French fries, baked). Ask what your girl/boy will drink (tea, coffee or milk) and what he/she will take for the dessert (a piece of cake, apple pie, cherry pie, ice cream). Ask a waiter to bring you the bill.

Вправа 3 (умовно – мовленнєва, комунікативна)

Мета: продукування ініціативної репліки, тренувати діалог – розпитування.

Режим виконання: усно.

Інструкція: Your friend has visited India recently. Interview him about the climate of this country.

Вправа 4 (комунікативна, рецептивно – репродуктивна)

Мета: тренувати діалог – розпитування.

Режим виконання: усно.

Інструкція: You address to the inquiry office of airport (railway station). You need information about flying (arriving) of airplane (about sending or arrival of train), cost of ticket, duration of trip.

Вправа 5 (комунікативна, рецептивно – репродуктивна)

Мета: самостійно вживати мовний зразок (опис місцевості), тренувати діалог – розпитування.

Режим виконання: усно у парах.

Інструкція: in pairs, look at the photos of museums.

a) find differences and similarities of their design.

b) play out the dialogue about visiting this interesting place.

Вправа 6 (навчально – мовленнєва, комунікативна)

Мета: тренувати діалог обмін думками, продукування ініціативних реплік.

Режим виконання: усно в міні групах.

Інструкція: read the text. In pairs, discuss about advantages and disadvantages of the different natural disasters.

Вправа 7 (продуктивна)

Мета: тренувати навички письма(граматики), діалог обмін думками.

Режим виконання: письмово в зошитах, усно.

Інструкція: your friend will be in your town for the first time. He doesn't know where it is possible to buy different souvenir. You write him about it.

Вправа 8 (навчально – мовленнєва, комунікативна)

Мета: тренувати діалог обмін думками.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: You plan a trip by air to London. Discuss with a cashier how you can get there.

Вправа 9 (комунікативна)

Мета: продукування ініціативних реплік, тренувати діалог обмін думками.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: American students are staying in Poltava (Kyiv). They ask your advice what to see first (next) and how to get there.

Вправа 10 (комунікативна, навчально – мовленнєва)

Мета: тренувати діалог обмін думками.

Режим виконання: усно в міні парах.

Інструкція: At the airport you meet a friend of yours. On your way from the airport you discuss plans for sightseeing.

Вправа 11 (комунікативна)

Мета: тренувати діалог обговорення.

Режим виконання: усно.

Інструкція: You have been invited to go to the cinema in the evening. But you prefer to stay at home and to watch TV. Discuss about advantages of television.

Вправа 12 (навчально – мовленнєва, комунікативна)

Мета: продукування ініціативної репліки, тренувати діалог обговорення.

Режим виконання: в парах усно.

Інструкція: Discuss an article about the premiere of theatrical performance for a faculty newspaper.

Вправа 13 (продуктивна)

Мета: тренувати діалог обговорення.

Режим виконання: письмово в зошитах, усно.

Інструкція: Write your friends about the theatrical performance which you have visited recently watched.

Вправа 14 (умовно – мовленнєва, комунікативна)

Мета: тренувати діалог обговорення.

Режим виконання: усно.

Інструкція: One of your teeth is hurting you. You have to go to the dentist's. Tell the doctor what is troubling you.

Вправа 15 (умовно – мовленнєва, комунікативна)

Мета: продукування ініціативної репліки, тренувати діалог обговорення.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: You're going on a picnic next Sunday. Invite your friends to join you. Discuss the time, the food, the place.

Вправа 16 (рецептивно – репродуктивна, комунікативна)

Мета: тренувати діалог домовленість.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: You're going to have a party at your place next Friday night. Invite your friends.

Вправа 17 (умовно – мовленнєва, рецептивно – репродуктивна)

Мета: тренувати діалог домовленість.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: You ask your friend when he is going to the dining-room. You are very busy and cannot go with him. Ask him to buy you a sandwich and a glass of juice.

Вправа 18 (рецептивно – репродуктивна, комунікативна)

Мета: тренувати діалог домовленість.

Режим виконання: усно.

Інструкція: You are going to make a picnic with your friends on Sunday. Discuss, what food you should buy, who will buy it and where, make a list of foods.

Вправа 19 (продуктивна)

Мета: тренувати діалог домовленість, продукування ініціативної репліки.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: Your friends are coming to the airport to see you off. Register your ticket and check your suitcase and then talk to your friends.

Вправа 20 (умовно – мовленнєва, комунікативна)

Мета: тренувати діалог домовленість.

Режим виконання: усно.

Інструкція: You are in a taxi. You have an appointment at 9.30. Ask the taxi driver to hurry.

Вправа 21 (рецептивно – репродуктивна, комунікативна)

Мета: тренувати діалог етикетного характеру.

Режим виконання: в парах усно.

Інструкція: You have to pass through the customs. The customs officer asks you questions and you answer them.

Вправа 22 (рецептивно – репродуктивна, комунікативна)

Мета: продукування ініціативної репліки, тренувати діалог етикетного характеру.

Режим виконання: усно.

Інструкція: You have to pass through the passport control. Answer the passport control officer's questions.

Вправа 23 (комунікативна)

Мета: тренувати діалог етикетного характеру.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: You are in a street (in a foreign city). You do not know how to get to... Ask a passer-by to tell you the way.

Вправа 24 (умовно- мовленнєва, комунікативна)

Мета: тренувати діалог етикетного характеру.

Режим виконання: усно.

Інструкція: You are on a tour in Great Britain. One of the Ukrainian tourists breaks an arm. You take him to the surgeon's and act as interpreter.

Вправа 25 (комунікативна)

Мета: тренувати діалог етикетного характеру.

Режим виконання: усно в парах.

Інструкція: You are on a tour in Great Britain. One of the Ukrainian tourist has a very bad cold. A doctor is called and you have to act as interpreter.

На цьому етапі значну роль відведено завданням-спостереженням, творчим роботам, вправам, що вимагали оцінної чи порівняльної характеристики. Завдання такого типу не тільки розвивали вміння продукувати діалогічне мовлення, але й сприяли удосконаленню навичок висловлювання своєї думки та здатність доводити її [44, с 67].

Текстові вправи були спрямовані на розвиток навичок читання аутентичного тексту, його розуміння та відтворення відповідної інформації

в ДМ; післятекстові вправи були спрямовані на формування комунікативних умінь обмінюватися інформацією, переконувати, погоджуватися чи заперечувати думку співрозмовника; та навичок діалогічного мовлення (запитувати, відповідати, підтримувати бесіду, обмінюватися думками, аргументувати, вміння вести полілог) та сприяли розвитку креативного мислення [47].

Цей етап передбачав розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності: читання (з метою отримання специфічної чи детальної інформації, тренування стратегій мовної здогадки, виокремлення ключових слів), аудіювання (з метою отримання детальної інформації, стратегії роз'яснення), говоріння (складання й продукування діалогів відповідно до комунікативного номеру, використання набутих знань з дисциплін фахового спрямування), письма (написання листівок, пам'яток; корекція помилок, роз'яснення незрозумілої інформації / незнайомих слів) [47, с. 77].

Завдання хороші тим, що не тільки мотивують учня продовжувати англійська діалог, а й ставлять його в ситуацію, коли йому необхідно висловити свої думки, тобто скласти висловлювання на українській мові і потім перекласти англійською. Також вони дають можливість диференціації відповідно до рівня знань, наприклад, для більш слабких учнів, завдання скласти діалог за зразком, буде під силу [47, с. 95].

Навчання діалогічним висловлюванням може здійснюватися трьома способами: з використанням діалогу-зразка, на основі покрокового складання діалогу і за допомогою створення ситуацій спілкування. Кожен з перерахованих способів має свій набір вправ, які спрямовані на розвиток в учнів таких мовленнєвих умінь:

- вміння ставити запитання різних типів;
- логічно, послідовно і зрозуміло відповідати на поставлені запитання;
- використовувати різні репліки реагування в процесі спілкування, виявляючи зацікавленість, увагу і активну участь в діалозі;

- вживати різні ввідні структури і клішовані вираження;
- користуватися різними способами реалізації мовних функцій, таких, як вираз згоди і незгоди, сумніви, задоволення, незадоволення, прохання, ввічливої відмови.

На процес діалогічного висловлювання впливають психологічні чинники:

- сприйняття інформації і орієнтування в ситуації;
- формування відповідного висловлювання;
- мовне оформлення власної думки і сприйняття реплік партнера по спілкуванню.

Отже, діалог – це ефективна форма організації навчання іншомовного говорінню, так як подібна форма навчання розвиває і вдосконалює мовні лексико-граматичні навички. Діалогічне спілкування – основний засіб навчання іноземної мови.

ВИСНОВКИ

Охарактеризовано діалогічну форму усного мовлення та визначено її роль у навчанні англійської мови. Під діалогом розуміється форма мови, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами. В його основі лежать різні висловлювання, послідовність яких складає його сутність. Діалогічне мовлення є процесом мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Діалогічне мовлення є об'єднаним ситуативно-тематичною спільністю й комунікативними мотивами сполучення усних висловлювань, послідовно породжених двома, трьома (трилог) і більше (полілог) співрозмовниками в безпосередньому акті спілкування. Особливості діалогу в тому, що в рамках одного мовного акту мовна дія формується двома (або кількома) співрозмовниками; кожен з учасників по черзі виступає в якості слухача і мовця. Діалог проходить в загальних умовах для обох учасників мовної ситуації. Під мовною ситуацією розуміється сукупність таких факторів передмовного орієнтування, які є константними в різних конкретних умовах орієнтування і зміна яких впливає на зміну програми або операційної структури мовного дії. До їх числа відносять місце діалогічної мовної дії і що впливають звідси мотиви і цілі;

комунікативні та психологічні установки співрозмовника; умови, в яких відбувається мовленнєва дія; характер ролей, в яких виступають учасники діалогу; предмет бесіди і рівень інформованості учасників діалогу.

Визначено роль та методи навчання діалогічного мовлення. Існують традиційні методи навчання діалогічного мовлення: словесні, наочні, практичні і нетрадиційні методи навчання: метод аналізу, розігрування ролей, ділова гра, метод дискусії та інші. Відомі два методи навчання діалогічного мовлення у викладанні англійської мови – дедуктивний та індуктивний. Основою для складання власних діалогів можуть служити: тексти діалогів-моделей; зміст мовної установки вчителя на складання видозмінених діалогів; опис ролей, одержуваних окремо кожним з учасників діалогу; картинки або відеосюжет, що програються без звуку.

Описано структуру і вимоги до інтегративного підходу при навчанні діалогічному мовленню. Під інтегративним підходом у навчанні розуміється методологічний підхід зі своєрідною «призмою бачення» всього навчально-виховного процесу, в основі якого інтеграція змісту методів навчання. Інтегративний підхід в навчанні школярів іноземної мови як засобу спілкування передбачає цілісний погляд на навчальний процес. Так, інтегративний підхід – це цілісне уявлення сукупності об'єктів, явищ, процесів, що об'єднуються спільністю як мінімум однієї з характеристик, в результаті чого створюється його нова якість.

Розглянуто систему вправ для навчання діалогічного мовлення. У вправах практикується тренування ситуативного вживання, як різноманітного лексичного матеріалу, так і різноманітних функціональних типів мовних висловлювань і типів комунікативної взаємодії учасників діалогу. Діалогічне навчання представлено в наступних вправах: 1) складіть діалог до картинок, використовуючи слова, дані нижче (на картинках зображується послідовність дій персонажів); 2) складіть діалог за темою, що вивчається до даної ситуації, в якій задається комунікативна задача, на основі програми спілкування (задається тактика мовної поведінки, даються ключові

зразки і обов'язкові дії); 3) складіть діалог по зображенню; 4) складіть діалог з прочитаного тексту; 5) складіть діалог, виходячи з запропонованої ситуації і завдань спілкування (завдання можуть збігатися, відрізнятися або суперечити один одному); 6) складіть діалог, використовуючи наявну інформацію про ситуацію: початок діалогу і його кінцівку. Навчання діалогічним висловлюванням може здійснюватися трьома способами: з використанням діалогу-зразка, на основі покрокового складання діалогу і за допомогою створення ситуацій спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Т. В. Диалогизм в прагмалингвистике и изучение речевого этикета / Т. В. Абрамова // Теоретическая и прикладная лингвистика: межвузовский сборник научных трудов – Вып. 3. Аспекты метакоммуникативной деятельности – К. : Нова книга, 2002. – С. 148-189.
2. Агеева О. В. Обучение диалогической речи на уроках английского языка / О. В. Агеева // Молодой ученый. – 2011. – С. 92-94
3. Артемов В. А. Обучение диалогической речи (на материале английской речи) : пос. для учителей / В. А. Артемов. – К. : Сов. Школа, 1999. – 123 с.
4. Баринков А. В. Ролевая игра как средство развития диалогической речи на уроках иностранного языка [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru>
5. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : навч. посібник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.

6. Беленька Г. В., Мордоус Ю. Интегроване навчання: навчально-методичний посібник для аспірантів та магістрів спеціальності «Дошкільне виховання». Навчально-методичний посібник. / Г. В. Беленька. – Київ: видавництво «Логос», 2006. – 116 с.
7. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И. Л. Бим. – М., Просвещение, 2002. – 278 с.
8. Борзова Е. В. Диалогическая речь как цель и средство обучения английскому языку / Е. В. Борзова // Иностранные языки в школе, 2002. – № 2. – С. 43-40.
9. Брагина Г. С. Система упражнений в процессе обучения диалогической речи / Г. С. Брагина // Иностранные языки в школе, 1995. – № 3. – С. 22-27.
10. Будниченко Е. П. Обучение диалогической речи на уроках английского языка / Е. П. Будниченко // Иностранные языки в школе, 1991. – № 3. – С. 58-60.
11. Букичева О. А. Коммуникативно-ориентированный подход при обучении диалогической речи на начальном этапе / О. А. Букичева // Иностранные языки в школе, 2006. – № 5. – С. 50-53.
12. Гез Н. И., Ляховицкий М. В., Миролубов А. А. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Н. И. Гез, М. В. Ляховицкий, А. А. Миролубов // Высшая школа. 1992. – № 2. – С. 30-33
13. Горская Л. Н. Начальный этап обучения диалогической речи / Л. Н. Горская // Иностранные языки в школе. – 1994. – № 2. – С. 51-54.
14. Желянина Л. С., Вайсбурд С. В., Калинина С. В. Обучение устной речи и чтению на иностранных языках / Л. С. Желянина, С. В. Вайсбурд, С. В. Калинина. – М., Академии Пед. Наук РСФСР. – 460 с.
15. Жолнерик Л. И. Обучение диалогической речи / Л. И. Жолнерик // Иностранные языки в школе, 1995. – № 3. – С. 52-55.
16. Захлебный А.Н. Школы и проблемы охраны природы / А. Н. Захлебный. – М., 1991. – 184 с.

17. Зимняя И. А., Земцова Е. В. Интегративный подход к оценке единой социально-профессиональной компетентности выпускников вузов /И. А. Зимняя, Е. В. Земцов // Высшее образование сегодня, 2008. – № 5. – С. 14-19.
18. Ільченко В. Р. Інтеграція змісту освіти та сучасні проблеми актуальні для загальноосвітньої школи / В. Р. Ільченко // Імідж сучасного педагога – 2002. – № 2 (21). – С. 14-17.
19. Інтегроване навчання як освітній пазл [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/view/integrovane-navchannya-yak-osvitnij-pazl/>
20. Іпатій І. К. Формування навичок діалогічного та монологічного мовлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ipatiy-i-k-kuzik-ov-formuvannya-navichok-dialogichnogo-ta-monologichnogo-movlennya>
21. Калимулина О. В. Ролевые игры в обучении диалогической речи / О. В. Калимулина // Иностранные языки в школе, 2003. – № 3. – С. 17.
22. Каримов З. Ш. Теория и практика институциональной интеграции высшего профессионального педагогического образования на основе синтеза внешнего и внутреннего компонентов: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / З.Ш. Каримов. – Уфа, 2009. 342 с.
23. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою / В. В. Колодязна // Англійська мова та література. – 2004. – № 5. – С. 4–9. – № 6. – С. 5-11.
24. Куліченко Л. А. Інтегровані уроки як один із засобів підвищення активності учнів на уроках / Л. А. Куліченко // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №1 (37). – С. 250-254.
25. Кучерова Л. М. Некоторые вопросы обучения диалогической речи на страницах зарубежных авторов / Л. М. Кучерова // Иностранные языки в школе. – 1994. – № 2. – С. 94-97.
26. Маклаков А. Г. Общая психология [Текст] / А. Г. Маклаков. – СПб. : Питер, 2016. – 592 с.

27. Мирошніченко А. Л. Навчання усного мовлення / А. Л. Мирошніченко // Українська мова та література. – 2004. – № 31. – С. 9-13.
28. Міністерство освіти і науки. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf>.
29. Морська Н. О. Інтегрований підхід до викладання іноземної мови. / Н. О. Морська // Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики : [збірник наукових праць] / Вісник / Національного університету "Львівська політехніка" ; № 419. - Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2001. – С. 18-20.
30. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. Авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
31. Падун Н.О. Особливості форм інтегрованого навчання у сучасній школі / Н.О. Падун, Н.Й. Андріїв // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки, 2011. –№1. – С.79-82.
32. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк : Изд-во Липецкого гос. ун-та, 1999. – 159 с.
33. Перкас С. В. Повторяемость и вариативность в процессе обучения диалогической речи // Иностранные языки в школе. 1997. № 3. С. 21–24.
34. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка [Текст] / Ж. Пиаже. – М. : РИМИС, 2008. – 186 с.
35. Полат Е. С. Интеграция очных и дистанционных форм обучения в старших классах общеобразовательной школы / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2005. – №2. – С. 26-33.

36. Рогова Т. В., Верещагина И. Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе. – М., Просвещение, 1998. – 340 с.
37. Скалкин В. Л. Обучение диалогической речи / В. Л. Скалкин. – К. : Радянська школа, 1999. – 158 с.
38. Склименко А. Д. Теоретические основы методики обучения иностранным языкам в средней школе. – М., 1991. – 413 с.
39. Склярченко Н. К. Обучение речевой деятельности на английском языке в школе : пособие для учителей / Склярченко Н. К., Онищенко Е. И., Захарова С. Л. – К. : Радянська школа, 1998. – 150 с.
40. Тенищева В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: дис. ... д-ра пед. наук / В. Ф. Тенищева. – М., 2009. – С. 12-13.
41. Тлехурай М. К. Диалогическая и монологическая речь, их роль в развитии навыков связной речи учащихся / М. К. Тлехурай // Вестник Майкопского государственного технологического университета, 2009. – №3. – С. 121-123.
42. Травкина Л. И. Использование тематического опорного диалога при обучении английскому языку / Л. И. Травкина // Иностранные языки в школе, 1999. – № 4. С. 21.
43. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні / В. В. Черниш // Іноземні мови. – 2011. – № 3. – С. 15-22.
44. Шатилов С. Ф. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / С. Ф. Шатилов. – М.: Высшая школа, 1992. – 342 с.
45. Шевчук К. Интегрований підхід до навчання: ретроспективний аналіз / К. Шевчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. – 2007. – №20. – С. 50-55.

46. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам. Теория и практика: учебное пособие для преподавателей и студентов. – 2-е изд., испр. и доп / А. Н. Щукин. – М.: Филоматис, 2006. – 480 с.

47. Якубинский Л. П. Язык и его функционирование / Л. П. Якубинский. – М., 1996. – 58 с.